

Kirja-arvio

Toivoa pimeydessä: kestävyysmurroksesta kokonaisvaltaisesti ja yleistajuisesti

Emma Lamberg, valtiotieteiden tohtori, tutkijatohtori, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto

Dixson-Declève, Sandrine, Gaffney, Owen, Ghosh, Jayati, Randers, Jørgen, Rockström, Johan & Stoknes, Per Espen: *Earth for All. A Survival Guide for Humanity. A Report to the Club of Rome*. Gabriola: New Society Publishers, 195 sivua. 2022.

Avainsanat: demokratia, ilmastokriisi, kestävyysmurros, globaali poliittinen talous, eriarvoisuus, tasa-arvo
<https://doi.org/10.51810/pt.129175>

Kuusihenkinen kirjoittajaryhmän yhteistyönä syntynyt *Earth for all. A survival guide for humanity* (2022) tarkastelee kestävyysmurrosta poliittisena ja taloudellisenä kysymyksenä. Kirja lupaa päivittää keskustelufoorumi Rooman klubin *Kasvun rajat* -raportin (Meadows ym. 1972) 2020-luvulle. Alkuperäinen *Kasvun rajat* osoitti, että ihmisen toiminnasta aiheutuvat saasteet ja luonnonvarojen tuhoaminen johtavat maapallon kantokyvyn rajojen ylittymiseen, ellei korjaavia liikkeitä tehdä. *Earth for all* puolestaan lähtee liikkeelle tilanteesta, jossa maapallon kantokykyä koetellaan enemmän kuin vielä koskaan aiemmin. Silti teos argumentoi alkuperäisen raportin hengessä, että viisaan ja määrätietoisien politiikan avulla monia ongelmia voidaan vielä lievittää ja mahdollisimman monen hyvää elämää planeetalla voidaan edistää. Kirjan lähtökohtana on systeemisen muutoksen tarve: globaalin talousjärjestelmän valuviat ovat johtaneet paitsi ekologiseen kriisiin ja ilmastokriisiin myös eriarvoisuuden kasvuun.

Vaikka kirjan kirjoittajajoukkoon kuuluu sekä yliopistoissa että tutkimuslaitoksissa toimivia tutkijoita ja asiantuntijoita, se ei silti ole tiukan tieteellinen eikä se esimerkiksi pyri uusiin teoreettisiin avauksiin. Sen sijaan reittikartanomaisen teoksen tavoitteena on hahmotella globaalien talousjärjestelmän muutosta, joka johtaisi sosiaalisesti ja ekologisesti kestävään tulevaisuuteen, sekä asettaa konkreettisia tavoitteita ja mittareita transformaation tueksi.

Kirja lähestyy talouden, eriarvoisuuden ja ilmaston kriisejä – sekä näiden kriisien ratkaisuja – toisiinsa kytkeytyvinä. Rooman klubin raportin tavoin kirja hyödyntää tietokonemallinnuksia tarkastellakseen erilaisia mahdollisia kehityskulkuja tämän vuosisadan aikana ja etenkin vuoteen 2050 mennessä. Kirjoittajajoukko keskittyy etenkin kahteen mahdolliseen skenaarioon, joita iskevästi kutsutaan nimillä ”liian vähän, liian myöhään” (*Too-Little-Too-Late*) sekä ”jättimäinen loikka” (*The Giant Leap*). Teos on rakentunut siten, että johdantolukua seuraa kaksi edellä mainittuihin skenaarioihin keskittyvää lukua. Tämän jälkeen esitellään omista luvuistaan viisi suunnanmuutosta, jotka ovat kirjoittajien mukaan avainasemassa tämän vuosisadan haasteiden ratkaisemiseksi. Suunnanmuutosten esittelyä seuraa kahdeksas luku, joka esittää argumentin demokraattisemmasta talousjärjestelmästä. Teoksen päätävä luku on kohottava kutsu toimintaan *Earth for all* -talouden puolesta.

Ensin esitellään kaksi skenaariota ihmiskunnan tulevaisuudelle tällä vuosisadalla. Ensimmäinen esitelty skenaario, ”liian vähän, liian myöhään”, mallintaa, mitä seuraa, jos hallitukset sekä kansainväliset talousinstituutiot jatkavat niillä poliittis-taloudellisilla urilla, joilla ne ovat kulkeneet viimeiset viisikymmentä vuotta. Todennäköisten kehityskulkujen tarkastelu osoittaa, että tämä reitti johtaa väestönkasvun sekä talouskasvun vähittäiseen laskuun vuoteen 2050 mennessä mutta myös planeetan kantokyvyn kasvavaan koeteluun sekä kiihtyvään monimuotoisuuden vähenemiseen. Tämä johtuu siitä, että politiikkatoimet eivät ole riittäviä Pariisin ilmastopöytäkirjassa sovitujen yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen. Hupenevat resurssit ja huononevat elinolot aiheuttavat konflikteja yhteisvauraudesta ja ilmastopakolaisuutta; nämä kehityskulut puolestaan heikentävät sosiaalista luottamusta sekä lisäävät todennäköisyyttä autoritäärisille johtajille ja demokraattisten arvojen rapautumiselle. Skenaarion seuraukset näkyvät eri tavoin eri alueilla: köyhyys jatkuu etenkin globaalissa etelässä, jossa valtaosa maailman ihmisistä asuu, kun taas korkean tulotason maissa eriarvoisuus aiheuttaa epävakautta. Kirjoittajat

toteavatkin, että nykyiset kehityskulut köyhyyden vähentämisessä, teknologisessa kehityksessä sekä siirtymässä vihreään energiaan ovat riittämättömiä – tästä myös skenaarion nimi.

Jotta katastrofeilta vältyttäisiin, tulee kääntää navakasti kurssia kohti toista teoksen keskiössä olevaa skenaariota. ”Jättimäinen loikka” –skenaariossa avaintoimijoiksi asetetaan hallitukset, jotka ryhtyvät 2020-luvulla asettamaan uudeleen kansainvälisten talousinstituutioiden – esimerkiksi Maailmanpankin, Kansainvälisen valuuttarahaston sekä Maailman kauppajärjestön – prioriteetteja. Hallitusten yhteistyöllä kansainvälisten talousinstituutioiden tavoitteiksi asetetaan vihreän siirtymän, kestävyys ja hyvinvoinnin tukeminen. Nämä tavoitteet korvaavat kapeasti määritellyt talouskasvun ja vakauden tavoitteet talouden prioriteetteina. Valtiot ottavat aktiivisen roolin vihreässä siirtymässä, eriarvoisuutta aletaan torjua määrätietoisin toimin ja valtiot sitoutuvat hiilineutraaliuuteen tämän vuosisadan aikana. Jättimäisellä loikkallakaan ei ole paluuta ihmisen aiheuttamaa ilmastonmuutosta ja luonnon monimuotoisuuden tuhoamista edeltävään aikaan. Konflikteja syntyy, ja ilmansaasteet, äärimmäiset helleaallot, tulvat ja maastopalot määrittävät elämää planeetalla. Kuitenkin monien planeetan kannalta kriittisten keikahduspisteiden ylittämislähtä välttää ja sosiaalisen epävakauden todennäköisyys heikkenee, kun ilmastonmuutos ja eriarvoisuus saadaan paremmin hallintaan.

Skenaarioiden tarkastelussa kirjoittajat lähtevät liikkeelle makrotalouden isosta kuvasta, arkipäivän poliittista taloutta (ks. myös Elias ja Rai 2019) kuitenkin unohtamatta. Kirjassa esitellään neljä kuvitteellista tyttöä, jotka syntyvät vuonna 2020. Heidän elämänsä tällä vuosisadalla seuraamalla havainnollistetaan, miten ”liian vähän, liian myöhään” –skenaarion riskit konkretisoidutvat eletyssä elämässä ja mitkä riskit voidaan välttää ”jättimäinen loikka” –skenaariossa. Ratkaisu muistuttaa suomalaisen Vaiva-kollektiivin ansiokasta *Hoivan arvoiset* -teosta (Hoppania ym. 2016), jossa fiktiivisillä tarinoilla tehtiin ansiokkaasti näkyväksi ja kouriintuntuvaksi vanhushoivan tulevia ja nykyisiä ongelmia. *Hoivan arvoisten* fiktiivisissä osissa keskityttiin lähinnä – *Earth for all* -teoksen kieltä lainatakseni – hoivapolitiikan ”liian vähän, liian myöhään” –skenaarioon ja pyrittiin tätä kautta valaisemaan muutoksen tarvetta. *Earth for all* käyttää kuitenkin fiktion keinoja myös paremman tulevaisuuden kuviteluun. Ratkaisu toimii, sillä se onnistuu herättämään toivoa ja tekemään näkyväksi epäkohtien lisäksi vaihtoehtoja, mikä on tervetullutta kriisien

teoretisoinnissa. Skenaarioiden kautta kirja painottaa yhteiskuntien tulevaisuutta valintoina toisilleen vaihtoehtoisten talous-poliittisten paradigmojen ja yhteiskuntajärjestelmien välillä.

Skenaariot esiteltyään kirja kysyy, kumman tulevaisuuden luomme yhdessä, ja keskittyy argumentoimaan ”jättimäinen loikka” -skenaarion puolesta. Se koostuu viidestä suunnanmuutoksesta, joihin jokaiseen kirjoittajat kytkevät konkreettiset tavoitteet poliittista päätöksentekoa varten. Suunnanmuutokset ovat: köyhyyden lopettaminen matalan tulotason maiden talouskasvua tukeamalla, eriarvoisuuden vähentäminen ja tuloerojen tasaaminen valtioiden sisällä, tasa-arvon lisääminen ja sitä kautta myös väestönkasvun hillintä, maatalouden laajamittainen muutos ja siirtymä kohti uusintavaa ruoantuotantoa sekä energiajärjestelmän muutos ja siirtymä puhtaaseen energiaan. Suunnanmuutoksista koostuva ”jättimäinen loikka” on kirjassa kollektiivinen – vaikka transformaation aikaansaaminen edellyttää erikoistunutta asiantuntijatieta ja valtiot nähdään muutoksen keskeisinä toimijoina, suunnanmuutoksen tueksi tarvitaan laajaa kansalaisten rintamaa. Jos eriarvoisuuden annetaan kasvaa, sosiaalisen luottamuksen rapautuminen lisää todennäköisyyttä autoritääris-populistisiin hallituksiin. Tällöin taas on vähemmän todennäköistä, että tällaisilla hallituksilla olisi valmiuksia tehdä kestävyysmurroksen edellyttämiä pitkäjänteisiä päätöksiä.

Suunnanmuutoksia esitteleviä lukuja seuraa luku, jossa pohditaan tarkemmin, millaisia globaalin talousjärjestelmän muutoksia jättimäisen loikan ottaminen edellyttää. Luvussa eritellään, miten valtavirtainen taloutta koskeva tieto ja sille perustuva talouspolitiikka ovat viimeisten vuosikymmenten aikana johtaneet paitsi harvojen rikkauteen myös kiihtyvään eriarvoisuuteen, ilmaston lämpenemiseen ja lajikatoon. Siksi on tarpeen päivittää taloutta koskevia ajattelutapoja, päästä eroon rahoitusmarkkinoita korostavan talousjärjestelmän lyhytnäköisyydestä ja siirtyä yhteisvaurauteen perustuvaan ja hyvinvointia korostavaan talousjärjestelmään. Luku ja siinä esitetyt kritiikit ovat talouden vaihtoehtoista kiinnostuneelle lukijalle tuttua asiaa, mutta keinoja menneisyyden painolastin karistamiseen ja talouspolitiikkaa ohjaavan ajattelun uudistamiseen ei juuri konkretisoida. Lukija jääkin miettimään, miten saavuttaa vaadittavat poliittis-taloudelliset muutokset ja saada aikaan kirjassa vaadittu nopea institutionaalinen muutos.

Kirjan lyhyt loppuluku, joka kutsuu ihmisiä liittymään kamppailuun ”jättimäisen loikan” ja kaikille paremman planeetan puolesta, tarjoaa tähän osittaisen vastauksen: kansalaisten tulee aktivoitua puolustamaan yhteistä tulevaisuuttaan. *Earth for all* -kirjan peräänkuuluttama sosioekonominen transformaatio ylittää yksittäiset kysymykset, eikä se pyri nimeämään uutta talousaloitetta. Sellaisena se nähdäkseni pystyy puhuttelemaan monenlaisia ruohonjuuritason ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita sekä paikallisella että globaalilla tasolla. Samasta syystä kirjassa esitetyt tavoitteet voivat auttaa kokoamaan yhteen erilaisten talousaloitteiden, esimerkiksi hyvinvointitalouden, feministisen talouden, ekohyvinvointivaltion ja missiotalouden, kannattajia ja rakentamaan siltoja toisinaan siiloutuneiden aloitteiden välille.

Vaikka suunnanmuutokset ja niihin sisältyvät ehdotukset eivät ole erityisen uusia, kirjan ansiona on sen sekä järjestelmällinen että yleistajuinen analyysi kytköksellisistä kriiseistä. Samalla sen pyrkimys tarjota konkreettisia politiikkasuosituksia ja reittikarttoja jättää tieteellisen toteutuksen kuvauksen sivurooliin. Mallintamisen teknistä toteutusta avataan lyhyesti teoksen liitteessä, mutta itse tekstissä tutkimuksellisia valintoja ja niiden taustalla olevia teoreettisia oletuksia ei juuri avata. Kuvatessaan talouden sosiaalista perustaa ja ekologista kattoa teos tukeutuu donitsitalouden kehittäjän Kate Raworthin (2017) ajatuksiin. Korostaessaan julkisen sektorin suunnannäyttäjäröolia ilmaston ja eriarvoisuuden yhteen kietoutuviin kriiseihin vastaamisessa se nojaa esimerkiksi Mariana Mazzucaton (2018) ajatteluun. Lisäksi argumentaatio ammentaa erilaisista heterodoksisista ja kasvukriittisistä talousteorioista ja esimerkiksi yhteisvaurautta koskevista keskusteluista. Lähdeluettelon suppeudesta huolimatta kirjan piirtämiä reittejä voi pitää uskottavina. Kirja on saanut kiitosta nimekkäältä joukolta talousajattelijoita edellä mainitusta Raworthista Thomas Pikettyyn. Pääosin kirja tavoitteensa mukaisesti vastaa kuitenkin yhteiskunnalliseen, ei vain tieteelliseen, tarpeeseen vaihtoehtojen kuvittelusta. Sellaisena sitä voisi suositella etenkin päättäjille.

Mikä sitten on kirjan anti pohjoismaiselle tai suomalaiselle lukijalle ja tutkijayleisölle? Kirjassa pohjoismaat asetetaan esikuvaksi etenkin sosiaalisen kestävyuden suhteen. Lisäksi Suomi mainitaan myös osana hallitusten Well-being Economy Governments (WEGo) -verkostoa, joka hyvinvointitalouden avulla muuttaa talouspolitiikan ohjausta. Pohjoismaille annettu mallimaan asema johtaa siihen, että lukija saa vain vähän eväitä sen pohdintaan, miten

pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden tulisi muuttua. Kirjan anti pohjoismaiselle lukijalle onkin ennen kaikkea sen globaalissa näkökulmassa ja kansallisvaltioiden verkottuneisuutta korostavassa tarkasteluotteessa. Kirjan kokonaisvaltainen näkökulma voi lisäksi herätellä myös suomalaisia kestävyysmurroksen tutkijoita pohtimaan oman tarkasteluotteensa katvealueita. Esimerkiksi kirjan korostamat sukupuolten tasa-arvoa koskevat näkökohdat usein unohtuvat suomalaisessa kestävyysmurroksen teoretisoinnissa.

Lopulta kirjan suurin ansio kytkeytyy kirjan kykyyn luoda toivoa ja kutsua toimintaan. *Earth for all* paljastaa vihreään kasvuun liittyvän katteettoman optimismin, mutta samalla se liikuttaa lukijaa kauemmas vääjäämätöntä katastrofia korostavasta pessimismistä. Tällaisena se tuo mieleen yhdysvaltalaisen esseistin ja toimittajan Rebecca Solnitin (2004) ajatukset toivon merkityksestä yhteiskunnallisessa muutoksessa: koska tulevaisuus on pimeään peitossa eikä varmasti tiedettävissä, voimme itse vaikuttaa siihen, millainen siitä muodostuu.

Lähteet

- Elias, Juanita ja Rai, Shirin M. 2019. Feminist everyday political economy: Space, time, and violence. *Review of International Studies*, 45:2, 201–220. <https://doi.org/10.1017/S0260210518000323>
- Hoppania, Hanna-Kaisa., Karsio, Olli, Näre, Lena, Olakivi, Antero, Sointu, Liina, Vaittinen, Tiina ja Zechner, Minna. (toim.). 2016. *Hoivan arvoiset: vaiva yhteiskunnan ytimessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mazzucato, Mariana. 2018. *The entrepreneurial state. Debunking public vs. private sector myths*. Uudistettu painos. New York: PublicAffairs.
- Meadows, Donnella H., Meadows, Dennis L., Randers, Jørgen ja Behrens, William W. 1972. *The limits to growth – a report for the Club of Rome’s project on the predicament of mankind*. New York: Universe Books.
- Raworth, Kate. 2017. *Doughnut economics. Seven ways to think like a 21st century economist*. White River Junction: Chelsea Green Publishing.
- Solnit, Rebecca. 2004. *Hope in the dark. Untold histories, wild possibilities*. New York: Nation Books.